Poštnina plačana v gotovini. Izhaja vsak petek. Leto II. Št. 28.

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
Naročnina četrtletno 15 Din,
za pol leta 30 Din,
za celo leto 60 Din.
Posamezne številke 1·50 Din.
Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 14. julija 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.
Poštnočekovni račun
Ljubljana št. 16.176
Rokopisov ne vračamo.
Oglasi po tarifu.
Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

V boju za slovenstvo

(Ob sedemdesetletnici Levstikovega »Napreja«.)

(Nadaljevanje.)

Takrat je bilo naše osnovno šolstvo pod nadzorstvom duhovščine in je učiteljstvo opravljalo tudi cerkovniške posle (konkordat). »Naprej« je priobčil članek L. T. **(Ljudevita Tomšiča)** s predlogom, naj bi se učiteljstvu zvišala plača in v učiteljsko pripravnico naj bi se sprejemali dijaki z višjo predhodno izobrazbo, a prva prenaredba pri učiteljih bi morala biti odprava njih cerkovništva, češ, da »se ni hotel dotikati duhovščine, ki razcvit našega izobraževanja tako vrlo in neutrudno podpira; le svetoval bi rad, naj se prenaredi, kar je težeče duhovnom in učiteljem«.[14] **Levstik** je bil že leta 1855. zložil pesem »Vsak ob svojem času« (objavljena je bila v izpremenjeni, prikriti obliki 1868. leta v »Mladiki«), v kateri je napadel konkordat, kakor je sam to pojasnil **Jurčiču**.[15] V »Napreju« je priznaval nižji duhovščini, da je zares krepko narodna; vendar je grajal, da prav obilo višjih duhovnikov, ki so jim izročene učilnice, »nikakor ne skrbi, naj bi se prav izobraževala mladina, ki nima od šolskega podučevanja prave koristi, ker se silijo kmečki otroci z nemščino, ktere se nikoli ne izučé, druge uke pa, kterih bi jako potrebovali v svojem živenji, za to skoraj čisto zamudé.«[16] **Učitelj Nenadovič je pa predlagal v listu poleg zvišanja plače učiteljstvu, ki naj bi ga prevzela država, in poleg ločitve cerkovništva od** učiteljske službe tudi ustanovitev slovenskega učiteljskega »semenišča« (pripravnice) v Ljubljani.

Schmerlingova ustava (februarski patent) ni poznala za Slovane **tiskovne svobode**, ki se je zanjo potegoval tudi »Naprej«. Kakor članki o »Zedinjeni Sloveniji«, takó je postal usoden za list članek »Kaj se nekterim zdi ravnopravnost«,[17] ki je v njem **Levstik** zavračal prakso vladnih gospodov, da so slovenske kmete zaradi zahteve po slovenskem uradovanju strašili z večjimi stroški! Z **Vilharjem** sta bila zaradi tega članka obsojena v prvi instanci, a v Gradcu in na Dunaju oproščena. Pozneje je **Levstik** pripomnil: »Ljubljana je tedaj zvedela prvič, kake so tiskovne končne razprave.«[18]

Ako je **Levstik** s posebno vnemo gojil ljubezen do slovenskega jezika, ki mu ni samó sredstvo, ampak tudi vir izobrazbe, ni pri tem v svojem listu čisto zanemarjal **gospodarstva**, ampak se je bavil tudi s takšnimi vprašanji (saj je bil sam n. pr. čebelar), ker se je zavedal, da je »poleg drugih mnogobrojnih vzrokov skoraj tudi najhuje slovenstvo izpodkopavala obrtnost in napredovanje novejših časov«; zató je bila tudi Ljubljana za njegove dobe »ponemčena mnogo bolj, nego je bila pred 30 leti«.[19]

Ko je prenehal »Naprej«, ni bilo s tem odrezano **Levstikovo** časnikarsko delo. Sodeloval je zlasti pri »Triglavu« (1865—1866 in 1867—1870), nemški pisanem glasilu **Bleiweisovcev**, čeprav mu je od početka ostro nasprotoval, ker se je ž njim zagrajala pot slovenskemu političnemu časniku; potem pri **Einspielerjevem** »Slovencu« (1865—1867) v Celovcu in »Slovenskem Narodu«, ki se je 1868. leta ustanovil v Mariboru, a leta 1870. je sam izdajal na Dunaju tri mesece šaljivo-zbadljiv list »Pavliho« z umetniškimi karikaturami. In glej usode! Bil je med duševnimi ustanovitelji in najbolj odličnimi sodelavci takratnega »Slovenskega Naroda«; toda, ker ni mogel odobravati njegove politike glede **Bleiweisovcev**, se je list obrnil proti njemu in mu pokopal »Pavliho«, a **Levstik** je pozneje kljub temu zopet sodeloval pri njem.

III.

Levstik je živel v prehodni dobi, ko se je rušila stara, absolutistična Avstrija in se je pripravljala nova, ustavna država. Njegov boj je veljal **nemštvu, nemškutarstvu in »prvaštvu« iz slovenskega tabora.**

1. Stara Avstrija se je v svojem samodrštvu (absolutizmu) opirala na višje vojaštvo, duhovništvo in uradništvo, ki je bilo v glavnem plemiško po rodu, a po jeziku in omiki nemško ali vsaj ne zavedno slovensko, dasi je bilo deloma tudi slovenske krvi. Po marčni revoluciji leta 1848. se je tem državnim stebrom posrečilo še za deset let, da so prišli do veljave in moči. Ko je pa ta politika propadla z izgubljeno vojno 1859. leta, je dobila Avstrija 1860. leta zopet ustavo: **oktobrsko diplomo** ministra **Goluchowskega** (Poljak). Zaradi svoje federalistične osnove, ki je dajala prvenstvo deželnim zborom, se je morala ta ustava po štirih mesecih leta 1861. umakniti novi ustavi: **februarskemu patentu** ministra **Schmerlinga** (Nemec). Po tej ustavi je bilo **nemštvo** odločilni faktor v državnem zboru, ki je postal središče zakonodaje in uprave; njegova politična zastopnika sta bila véliko posestvo in meščanstvo, a tudi v deželnih zborih je dobilo premoč véliko posestvo in meščanstvo, ki je bilo v omiki in v gospodarstvu najbolj razvito pri Nemcih.

Slovenci smo sicer sprejeli februarsko ustavo (tudi »Naprej« se je postavil na ustavno stališče), a si skušali po zgledu drugih Slovanov z razširjenjem deželnih pravic (avtonomije) izboljšati svoj položaj. Pri tem smo pozabljali, da bi bilo to koristilo samó Kranjski, ki je bila po večini slovenska dežela; toda v obmejnih pokrajinah, kjer so bili Nemci in Italijani v naravni ali umetni večini, bi nam bilo to škodovalo. Zató so zahtevali goriški in štajerski Slovenci leta 1869., a kranjski leta 1870. za vlade **Potockega** (Poljak) in leta 1871. za vlade **Hohenwarta** (konservativni Nemec) združenje slovenskih dežel v »administrativno in kolikor mogoče državnopravno celoto« na podlagi oktobrske diplome.

Že leta 1848. se je pa pojavil poleg ožjega slovenskega tudi širši južnoslovanski politični program: poleg »Zedinjene Slovenije« državna združitev s Hrvati in Srbi v habsburški monarhiji. To stališče je še 1866. leta zagovarjal **Svetec** in pisal **Jos. Vošnjaku**, kar se očitno ni dalo povedati, da pridemo, ako bi se Bismarcku posrečilo zediniti vse Nemce »naravnost pod Frankfurt, ako se prej od Nemcev ne razločimo, kakor so prišli zdaj benečanski Slovenci pod Italijo«.[20]

Levstik se je v prvem odstavku programatičnega članka v »Napreju« na rahlo dotaknil drugih

[14] Naprej z dne 24. marca 1863, štev. 24.

[15] Levstikova pisma, str. 159.

[16] Naprej z dne 5. maja 1863, štev. 36.

[17] Naprej z dne 26. maja 1863, štev. 42.

[18] Zbrani spisi, V., str. 191.

[19] Naprej z dne 15. maja 1863, štev. 39.

[20] Dr. Josip Vošnjak, Spomini, I., str. 213.

„Jezik očistite peg!“

III.

Danes sem si vzel za osnovo »jezikovnega rešeta« tri številke različnih listov: socialni časopis (mesečnik), pedagoški in politični časnik (oba tednika). Nekako »zgodovinsko« pravico so si menda pridobile tri napake, ki nanje naletimo vedno in povsod: a) tisti grdi »slučaj«, ki ga pošten kmet nikdar ne uporablja, ampak govori kratko in lepó, n. pr. če bo vreme, pojdem, ob dežju me ne bo itd.; b) enako hodi kmet samó na žitno polje in prepušča italijansko-francosko »kulturno, gospodarsko, znanstveno, umetniško polje« svoji potujčeni gospodi, sam pa pravi: v omiki, v znanstvu, v umetnosti, v gospodarstvu; c) v govoru seveda časih komu izpodleti, da ne rabi v nikalnih stavkih rodilnika, a pismeno bi vendar že lahko malo bolj pazili. No, sedaj začnem omenjenim listom izpraševati vest po vrsti.

1. »Predvidevati«, »predvideno« in »predvidoma« ni slovensko izražanje. Mi pravimo **»videti naprej, vedeti naprej, to je določeno v proračunu** ali pa **najbrž** se zgodi takó. Časniki in uradni spisi so polni te spake.

2. »Znalo bi se zgoditi« je nemško izražanje, slovenski pravimo: **utegnilo** bi se zgoditi.

3. Pisati moramo: **použijem** in ne povžijem; pojem (pojma) in ne pojm; namesto izvanreden pravimo in pišemo: **izreden.**

4. Slovenski pravimo: zaradi dosege ali še boljše: za dosego ali s stavkom: **da dosežemo**, a ne v svrho dosege«.

5. Po francoskem je vzeto »za druge socialnozaščitne mere«. Sploh zeló straši ta »mera« (franc. mesure) v zadnjih letih zlasti v uradni slovenščini in govorici. Preprost človek ne more vedeti, kaj to pomeni: podvzeli smo mere, saj vendar ničesar ne merijo; slovenski pravimo: **ukrenili smo**, potreben je tak ali onak **ukrep.**

6. Po nemškem je »predpogoj« namesto samó **pogoj.** Enako podobni izrazi: predsoba namesto prednja soba, predvečer namesto večer pred, predvprašanje, namesto predhodno vprašanje itd.

7. Ne pravimo »napram«, ampak **do, proti,** n. pr. ne napram tebi, marvéč do tebe, proti tebi; ni pravilno »v gotovi dobi«, ker je nemško-francosko, namesto **v neki dobi, v nekateri dobi;** napačno je »vsled« namesto **zaradi, od,** n. pr. umreti od lakote; »interes« je francoska beseda, slovenski je: **v prid, na korist biti, deležen biti česa.**

8. Stara napaka je, ki sem jo že grajal, da ne znamo delati trpne oblike, n. pr. »se je polagalo premalo važnosti na to« namesto **premalo se je to uvaževalo** ali »da se mu da principe« namesto: **da se mu dajó principi** itd.

9. Prav takó je ukoreninjena razvada, da skoraj vedno za nemško besedo »Stelle« rabimo »mesto«, a ne **urad, oblast, služba,** kakor bi bilo pravilno, n. pr. »Kje je pristojno mesto?« namesto »Kje je pristojni urad ali pristojna oblast?«

10. Po preobratu so začeli nekateri uvajati srbsko besedo »nastavnik« za slovenskega srednješolskega **učitelja.** Čeprav morebiti ni to čisto točno, vendar vedno boljše kot »nastavnik«, ki je ljudstvo ne razume, ker nam je v tem pomenu tuja beseda.

11. »Čakati pedagoškega Mesijo« ni sicer naravnost napačno, ker se veže glagol »čakati« tudi s tožilnikom, vendar je boljše: **čakati pedagoškega Mesije** — rodilnik; enako je boljše: iskati **kompromisa** kakor »iskati kompromis«, **zahtevati preorientacije** namesto: »zahtevati preorientacijo«, **rabiti žita za kruh** namesto »rabiti žito za kruh«.

12. »Prestanem« ni slovensko izražanje, n. pr. »po prestanih urah« namesto: **po prebitih urah.**

13. Po nemškem je posneto, ako pišemo: hočemo zavzeti naše načelno staliče namesto: hočemo povedati, postaviti **svoje** načelno stališče.

14. Napačno je: naj bi se oživela na novo namesto: naj bi oživela ali naj bi se **oživila** na novo.

15. Govoril sem že tudi o tem, da slovenščina ne pozna orodnika brez predloga, n. pr. **mirnim** potom namesto: **na miren način ali mirno.**

16. »Ali je že kdaj kakemu gospodu padlo v glavo« ni slovenski, ampak: **prišlo na um.**

17. Pravilno je sklanjati: Dom in svet, Doma in sveta, Domu in Svetu, a ne v Dom in Svetu.

18. **Prsi pravimo** — ženski spol množine, a ne »prsa«.

———

Gospod urednik, ker Vam zaupam, da tega ne razbobnate po svetu, Vam hočem nekaj povedati. Zdi se mi, da sem »glas vpijočega v puščavi« s svojim jezikoslovnim krošnjarstvom: skoraj ničesar ne prodam. Izseliti se mislim iz dravske banovine v »Samoslovenijo«, ki nam jo je odkril »Pohod« in Vam očital, da jo primerjate z Andorro, dasi ste

južnih Slovanov, ko je pisal, da se misli novi list potezati »za vse in vsakoršne pravice slovenskega naroda ter vedno in povsod imeti pred očmi blagost svoje domovine s pazljivim očesom na južne brate, s kterimi smo Slovenci v materijalnej in duševnej dotiki«.[21] To napoved je tudi vršil; poleg tega se je zlasti skliceval na Čehe, ki jih je dajal Slovencem za zgled. Zavedal se je, da ima jezikovno vprašanje tudi zelo veliko politično važnost, in je poudarjal, »da se na jugu živeči Slovani zediniti ne moremo drugače nego po jeziku, česar gotovo jako potrebujemo«.[22] Leta 1863. ni mogel jasneje pisati, ker so se politične misli obravnavale pod krinko jezikovnega vprašanja, češ, da »o vsakej stvari dan denes tudi ni spodobno govoriti kakor bi človek želel, kajti vedno visi na tenkej niti Damoklejev meč tiskarnega zakona časnikarju nad glavo«.[23]

Štiri leta pozneje — 1867. leta — je **Levstik** določno izpovedal svoje stališče gledé slovenstva in južnega slovanstva. Spoznal je, da Slovencem samó jezikovna enakopravnost ne daje tiste svobode, ki jim je potrebna za narodni obstanek, ker se narodnost ne izčrpava z jezikom; uvidel je pa tudi, da jezikovna zedinjevanja med južnimi Slovani nimajo v sebi poroštva za uspeh, ker ne odgovarjajo prirodi in dejanskemu stanju, ampak so samó ovira za krepko omiko vsakega posameznega dela. Pretrgal je gordijski vozel in pravilno ločil narodno omiko in narodno politiko južnih Slovanov, a ju zopet pametno združil. **Odklonil je vsako jezikovno mešanico ali kakšen poskus odprave slovenskega jezika; toda zahteval je politično solidarnost s Hrvati.** Ni bila to čisto nova misel; pač pa jo je prvi razglašal za geslo političnega časnika »Slovenskega Juga«, ki so ga takrat snovali v Ljubljani in mu je **Levstik** napisal program dne 11. julija 1867. leta.[24]

(Dalje prih.)

[21] Naprej z dne 2. januarja 1863, štev. 1.

[22] Naprej z dne 18. avgusta 1863, štev. 66.

[23] Istotam.

[24] Besedilo tega političnega programa je objavil dr. Ivan Prijatelj v »Slovenskem Narodu« z dne 30. marca 1918, štev. 73.

Ruda Jurčec:

Mir in sovjetska Rusija

(Ob sklepu londonskega pakta.)

»La paix? Elle si existe pas avec un système révolutionaire!«

Metternich.

Dobro se še spominjam enega najlepših političnih trenutkov, ki se je lani februarja odigral na ženevski razorožitveni konferenci. Pred približno 1500 časnikarji vsega sveta se je na ozki šahovnici, ki je tedaj predstavljala skoraj ves naš globus, odigrala pred nami ena najginljivejših peripetij svetovne diplomacije. Vsi veliki oznanjevalci najrazličnejših evropskih politično filozofskih sistemov, sir John Simon, Tardieu, Brüning, Grandi in Litvinov so na ženevski tribuni že izpovedali svoj pacifistični »credo« in v zbegano Evropo se je razlegel vesel razglas: »Ženevsko razorožitveno zborovanje bo uspelo...« Načelno vsi hočemo isto, naša proslula »dobra vera in poštenje« pa poroštvujeta za nadaljnji razvoj dogodkov...« Po prvih težavah zborovanja, ki da so legendarno nujne pri vsakem rojstvu velikih diplomatskih preobratov, je sledil oni fini, občestveno lirični, baročni »diplomatski madrigale«, kjer levica več ve, kaj dela desnica!

V prenabiti dvorani se je pred nami odigravala prva taktična borba za sprejem načelne resolucije o postopanju dela na razorožitvenem zborovanju. Tardieu je zagovarjal tezo varnosti pred razorožitvijo; Titulescu, ta najsposobnejši diplomat Srednje Evrope, mu je igral dostojnega advokata; Grandi in Nadolny sta zagovarjala obratno tezo; sir John Simon je previdno žongliral z obema polutama angleškega ravnotežja. Šlo je za to, kakšno stališče da zavzame Litvinov. Vsi smo čutili, da se pripravlja najtežji konflikt ženevske mednarodne filozofije, ki se je zaenkrat moral preobrniti v sledeči »allegro moderato« diplomatske zabrisanosti. Vstal je skorajda oficielni ideolog ženevske naprave, odlični španski politični filozof Salvador de Madariaga iz začel s približno sledečo bajko: »Zbrale so se živali, da si izbero svojega kralja. Dolgo so se prerekale, ali naj si izbero leva, risa itd. Eden je imel preostre zobe, druge prenevarne kremplje..., dokler se nazadnje ni oglasil medved, rekoč: »Pridite k meni vsi, da vas s svojimi širokimi šapami pritisnem na svoje srce!« Tako naj tudi Rusija prekine s svojim nekompromisnim revolucionarnim dogmatizmom in ga žrtvuje za bodočnost evropskega humanizma.

Te dni doživljamo neuspeh ženevskega razorožitvenega zborovanja in njene londonske gospodarske spremljevalke. Ženeva ob teh neuspehih počasi umira, a umrla sicer nikdar ne bo; ohranila bo le nalogo balzamiranja vseh evropskih političnih naivnosti. Ruski medved privija na svoja kosmata prsa različne ženevske zbegance, ki jim ženevski balzam grozi s smrtjo! Ali drugi del ženevske bajke prehaja k uresničenju?

I.

Doživeli smo zadnji čas tri važne mednarodno politične dogodke, ki so si sledili s tako naglico, da so pri tem različne spletke postale bolj jasne, nego bi bilo to v korist evropske diplomacije. Ko se je francoska diplomacija pripravljala, da z ozirom na razvoj v Italiji in Nemčiji načelno prizna revizijo mirovnih pogodb, je še hitro zaigrala svojo najmočnejšo karto v Srednji Evropi: ustvaril se je po naročilu iz Pariza pakt Male antante, ki naj bi bila enakovredna članica snujočega se pakta četvorice, ki bi s tem postal »pakt petorice«, kar bi v reorganizaciji usode Evrope pomenilo le eno krpo papirja več, a v računanju realnih političnih postavk zapadne Evrope absoluten riziko in prej ali slej negativno bilanco. Tako zelo proslavljani internacionalist g. Paul Boncour in najmodernejši ideolog francoskega pacifizma, sedanji francoski rimski poslanik g. Henry de Jouvenel, ki je hkrati z g. Mussolinijem avtor pakta »četvorice«, so se v bodočem oblikovanju evropskega bloka v konkurenci z ameriškim, angleškim in rusko-azijskim blokom kmalu mogli uveriti, da je njih interes v Srednji Evropi prav za prav isti: Ne izpustite Srednje Evrope iz rok, ker je tukaj danes leglo vse evropske krize in nestalnosti. Boljše je v tem delu Evrope vršiti »policijsko službo«, nego dopustiti, da se v krizi narodnostnih, socialnih in kulturno-političnih antimonij, ki danes obvladujejo ozračje Srednje Evrope, ustvari »peti velesili«, Mali antanti, nevaren diplomatski prejudic, ki bi tej skupini v Srednji Evropi dajal patent za orientacijo srednje-evropske politične usode.

Kakšen je mogel biti račun g. Litvinova v snovanju teh tako plodovitih in srednjeveških polit. spletk? Miselnosti evropskega polit. dinamizma najbrž ne bo preveč tuja Trockega teza o »permanentni revoluciji človeštva« in njenih obsežnostih v srednjeevropskem kaosu. Vsi privrženci tradicionalnih, statičnih in konservativnih teorij v Srednji Evropi pa tudi niso mogli kar tako preiti »velikega bluffa« — ruske petletke, ki vpliva tako zanimivo na trenutno evropsko gospodarsko sterilnost. Če je zdaj mogel g. Litvinov še s to »definicijo« napadalca ženevski inštituciji posoditi nekoliko svojega ruskega balzama, mu tega najbrž tudi kak dunajski komunistični ortodoksnež ne bo mogel zameriti.

II.

Tako vidimo, da g. Litvinov v tej diplomatski igri ni šel v Canosso. Tudi ni šel g. Paul Boncour in g. Henry de Jouvenel, ker lahko Mali antanti prepusti vse odlične blagodati pacifikacije sveta od Baltika do Perzijskega zaliva in do Tihega Oceana. Težišče usode Srednje Evrope je tako neposredno in blizu vsej naši politični miselnosti in našemu sodobnemu ideološkemu kategoričnemu imperativu, da je usoda romarja v Canosso še mnogo preblaga za vse krivce one srednjeevropske politične okorolesti, v kateri danes živimo.

Priznajmo si odkrito, da se ruši Versailles, da se iz naših src danes dviga vse drugačna himna »osvobojenja«, nego se nam je leta 1918 trobila iz Versaillesa, St. Germaina, Trianona in Neuillyja. Če smo takrat zablodili v svoji dobri veri tako daleč, da smo verovali bolj pravici po samoodločbi, ki da je vzklila iz grobov v Vogezih, v Flandriji in drugod, ko da bi verjeli kriku naših grobov ob Soči, potem smo danes v prenavljanju srednjeevropskega kaosa dolžni, da si v snovanju tega novega političnega računa zagotovimo pravično in pošteno postavko.

Parizu in Moskvi je danes prav tako jasno kot Rimu in Berlinu, da je politični račun v Srednji Evropi zgrešen. Evropa se je zaradi sramotne razdelitve Poljske v letu 1795 skoraj 130 let nahajala v smrtnem grehu. Srednja Evropa se nahaja šele 15 let... Odveza za poljski smrtni greh je izzvenela ravno tako usodno kakor danes zveni odveza za Srednjo Evropo! »Errare humanum est...« in nacionalnim anahronizmom so se pridružili danes še socialni in gospodarski spori. Je to veličastna,

---

želeli — takó smo Vas razumeli mi: budni stražarji — pokazati le, kakó lahko bi ljudje živeli v dobri sosedščini med seboj, ako bi jih nepretrgoma ne nadlegovali z raznimi »nacijami«. In sedaj imam še prošnjo do Vas. Ker vem, da poznate poleg »nemško-židovske« učenosti, kakor Vam jo je tudi očital »Pohod«, še angleško in rusko, mi morebiti morete ob priliki nekoliko natančneje opišati to pohodovsko »Samosloveniji«, kamor bi se — kakor rečeno — rad preselil; zakaj zdi se mi, da bi tam našel kupcev za svojo robo: v »Samosloveniji« pripada vsak človek najbrž samó eni jezikovno-kulturni skupini kakor logično sicer povsod na svetu razen pri nas, kjer nekateri izobraženci nikdar ne vedó, kaj so, oziroma niso zavestno to, kar je velikanska večina ljudstva. V tem je naše zlo od nekdaj; zató pa tudi govorimo in pišemo žlobudro, da se Bogu smili, ker se oddaljujemo od svojega ljudstva in delamo »pohode« — ne, da bi bili v sebi zdravi, močni ali vsaj duševno bogati, kakor je dejal Ivan Cankar, in bi kot takšni prinašali drugim južnim Slovanom darov, ampak zató, da jih kot berači prosimo miloščine.

A-a.

Glasbeni pregled

Posebnih koncertnih prireditev h koncu junija ni bilo, razen violinskega koncerta absolventa visoke šole konservatorija, **Leona Pfeiferja**, ki je izšel iz šole priznanega pedagoga prof. Šlajsa. Dosegel je velik moralni, a dokaj manjši, ljubljanski publiki primerni, materielni uspeh. Umetniku, ki bo nadaljeval svoj študij pri mojstru Ševčiku, želim kar največ uspeha.

OPERA.

Ada Sari — glasovita koloraturka, je gostovala v naši operi v »Seviljskem brivcu« s sijajnim uspehom. Pisati o njenih zmožnostih bi bilo odveč, ker jo naša gledališka in koncertna publika prav dobro pozna od njenega predzadnjega nastopa v unionski dvorani. Gledališče je bilo popolnoma zasedeno, naši igralci so povsem zadostili.

»Jim - Jill« in debut (D). Ta angleška opereta, lahka, šlagerska, živa kakor film, ki se pa pri nas bolj počasi odvija, brez morilnih ljubezenskih dolgoveznosti, je bila od naše »umetniške« publike dobro sprejeta. Za red D je nek dnevnik naznanil debut **Borisa Pilata** in je pisal med drugim: »... **Umetniku** (podčrtal jaz!) želimo kar največ uspeha, občinstvo pa opozarjamo na **talent**(!) g. Pilata.« Dovolj smo bili opozorjeni na talent tega umetnika! Ne vem kdo je zakrivil to notico, vendar svetujem redakciji, da naj se včasih prepriča o pristnosti svojih doneskov. Upravičeno sodim — (dejstva!), da je slovensko ljudstvo slabo poučeno o pomenu besed »umetnost« in »umetnik«. Hvalevredno bi bilo, ako bi kateri ljubiteljev umetnosti in pristnosti ubogi slovenski pari razložil pomen teh besed.

Ob briljiranju Smerkoljeve (Jill), Pečka (Jim), Magoliča, Medvedove i. dr., je prišla pomanjkljivost debutantovih »gledaliških čarov« do še hujšega izraza. Strokovne ocene pisati se ne splača, ker tega nisem vzel za resno! Čudim se, kako je zašel ta gospod na deske! Poiskati bi trebalo vzroke in dati pouka, kajti takšni debuti ne prinašajo gledališču slave. Naša Talija že tako hira, tako daleč pa še nismo prišli, da bi nas različni Pilati morali reševati iz te krize. Abonenti in ostalo občinstvo je bilo ogorčeno nad ravnanjem uprave in le njih inteligenci se je zahvaliti, da ni prišlo do glasnega izražanja. Gotovo je kriva uprava, obenem pa debutant sam, ki bi moral sam sebe toliko poznati, da bi se zavedal svojih igralskih in še posebno pevskih nesposobnosti. Kolikor mi je znano, so njegov debut vsi kapelniki odklonili. **Zato bi bilo zelo zanimivo, če bi uprava narodnega gledališča ljubljanskega pojasnila, zakaj mu je kljub temu dovolila debut!**

Letošnja sezona je bila zelo zadovoljiva, le žal, da smo odnesli z debutom v »Jim - Jillu« nekaj slabši celotni utis.

—de—

„Krog“,

zbornik leposlovja in razprav, je pravkar izšel s sledečo vsebino:

Rajko Ložar: Človek in čas.
Bogomir Magajna: Legenda o prevzetnem zidarju.
Boris Orel: Na robu slovenske legende.
Edvard Kocbek: Dnevne in nočne pesmi.
Pino Mlakar: Misli o plesu.
Božo Vodušek: Za preureditev nazora o jeziku.
Mirko Javornik: Stvar brez obraza.
Bogomir Magajna: Sedem dni.
Vilko Ukmar: Pota moderne glasbe.
Bogomir Pregelj: Romantična znanost.
Božo Vodušek: Pesem pomladnemu vetru.
Pesem ob ločitvi.
Zdravica v ranem jutru.
Ludvik Klakočer: D. H. Lawrence in eros.
Mirko Javornik: Beg v umetnost.
Rajko Ložar: K novemu stavbarstvu.
Boris Orel: Prve pripombe k slovenskemu filmu.
Vilko Ukmar: Ta strašni čas (kompozicija).

Zbornik »KROG« je izšel na 160 straneh, poleg 8 strani glasbene priloge in 8 umetniških prilog, na finem papirju, del slovenskih umetnikov Goršeta, Pavlovca, Maleša, del slovenskih arhitektov Tomažiča, Deva, slovenskega filma itd.

Zbornik »KROG« stane 50 Din in se naroča na naslov:

Zbornik »KROG« Ljubljana, Bleiweisova cesta 20-III. Tisti, ki žele prejeti zbornik po pošti, naj dodenejo za poštnino znesek 5 Din.

vedno se ponavljajoča pesem o brezmejnosti človeškega hotenja, ki nas iz vsakdanjosti tira v sladkogrenko odgovornost napram naši kulturni in politični vesti.

Kdo bo tukaj bolj poroštvoval za neizbežnost naše politične usode? Ali Pariz, ali Rim, ali Berlin — ali pa sedaj še celo Moskva?

III.

»Pakt četvorice« pomeni poskus obnovitve ubranosti v evropskem zboru na podlagi nekega bodočega meglenega evropskega humanizma, ki naj bo nazadnje nekak kompromis med demokracijo francoskega pojmovanja in fašističnim korporativnim sistemom Rima in Berlina. Mala antanta je že tako prijateljsko vezana na Pariz, Podonavje pa naj v glorioli bivšega »božjepravnega dinastičnega občestvenega čustvovanja« služi kot »krotko idealno jagnje« za tihi kompromis med socialistom g. Paul Boncourjem in Hitlerjem. Po neuspehu londonske gospodarske konference bo kmalu treba pristopiti k samostojni organizaciji evropskega bloka. Jasno je, da je ta linija evropske politike za Rusijo absolutno nesprejemljiva, ker so njeni pojmi o mednarodnem sožitju preširoki, da bi se mogli vključiti v evropsko zakonodajo o usodi evropskega miru in vseh socialnih nujnosti, s katerimi da je po njenem mnenju vsa Srednja Evropa danes prekvašena. »Sklepati mir z revolucijo je nezmisel«, je rekel Metternich, in ruska diplomacija se tega zakona človeške zgodovine pač zaveda!

Skoraj gotovo je, da se bo sedaj začel oni tragikomični ples političnih simbolov, ki bodo hkrati nosili pečat francoske socialne demokracije, ki danes vlada Francijo in svečano asketski obraz polpreteklih političnih sistemov, ki so nedavno vladali v Srednji Evropi in ki jih danes še v tej ali oni državi bolj ali manj jasno vidimo na delu. Za te sokove novega evropskega humanizma bo treba veliko vere in še več prepričanja, ki bo mnogo dražje plačano, nego bodo vredni trenutni sadovi tega političnega hotenja. Če se iznajde pravi balzam, se bi najbrž za gotovo dobo posrečilo z njim ohladiti rane in lajšati trpljenje. Zbirali se bodo izvedenci in prišlo se bo v tej ali oni smeri najbrž do istega zaključka, ki je tradicionalna napaka evropske diplomacije zadnjih petnajstih let: učinek se stavlja pred vzrok... Trpljenje in nezadovoljstvo sta posledica slabe organizacije Srednje Evrope, ne pa posledica krivice, ki se nam je zgodila.

»Pakt četvorice«, »pakt Male antante« in »londonski pakt z Rusijo« le spričuje, da se je zgradba Versaillesa tiho likvidirala in to v znamenju »miru s sovjetsko Rusijo«. »Revolucija je notranja zadeva Rusije«, a Srednja Evropa polje za bodoče politične poskuse svetovne politične modrosti. Ta politični obrazec londonskega pakta je pač preenostaven, da bi mogel postati diagnoza našega političnega hotenja.

Tako se polagoma pripravljajo nove osnove za uravnoteženje mednarodnega položaja. Svojemu narodu in samim sebi smo dolžni, da se zavemo svojih narodnih in socialnih dolžnosti, ki obenem z ostalim mladim rodom Evrope danes stopa s prav istimi iskrenimi željami v novo politično občestvo evropskih narodov. Naravnost strašno in pogubno pa bi bilo, da bi se ob dobrovernem prilagodovanju politični sladkobni mrtvičnosti vdajali romantični bodočnosti in kot slepci prepevali: »Nas in Rusov je 150 milijonov!«

Veselimo se prisotnosti Rusije v krogu evropske diplomacije, ker smo prepričani, da vstopa v ta krog Rusija s čisto novimi merili presojanja mednarodne in socialne enakosti. Če je po francoski revoluciji evropska diplomacija 19. stoletja stala v znamenju francoskih političnih odvez, potem danes z veseljem slutimo, da se politična usoda 20. stoletja brez ruske politične odveze ne bo dala razvozlati! Upajmo, da nas ta razvoj dogodkov ne bo našel nepripravljenih in da bomo v bodoče srečnejši z zahtevami svoje kulturne in politične samostojnosti, kakor smo bili doslej.

Res, vse, kar je prav

Pričujoči sestavek smo prejeli od odličnega našega sodelavca.

Uredništvo.

V ljubljanskem nacionalističnem tedniku se nekdo omalovaževalno zaletava v majniško deklaracijo, češ: brez pomena za jugoslovenstvo je bila, brez nevarnosti za staro monarhijo, ki je ni imela niti za toliko resno, da bi jo preganjala, zato ni zanjo nihče kaj tvegal, nihče trpel in se žrtvoval. Za našo državo, da so se zares žrtvovali in res nekaj pretrpeli v Bosni in Hercegovini in zlasti srbska armada.

Bodite brez skrbi: pred temi žrtvami sklanjamo glavo v resničnem spoštovanju. Ali tisti, ki tako cinično prezira vse napore naroda in vse neštete žrtve slovenske krvi po bojiščih, da v teh hekatombah fantov ne vidi tragičnih žrtev nemškega nasilja, tisti, ki tako nečlovečansko pojmuje zgodovino, takega spoštovanja ni sposoben. Kdor more tako prezirljivo govoriti o najsvetlejšem navdušenju in delu za jugoslovansko deklaracijo v letih 1917-18, ta jo je moral mrziti tudi že tedaj, ker je vršil pač vse važnejše službe, kakor je bilo »igračkanje« z jugoslovansko deklaracijo. Kdor more vreči kamen na tako svetle in neomadeževane delavce, kakor so bili Krek, Jeglič, Korošec, je moral mrziti njih delo že tedaj prav zato, ker nikoli Slovenec ni bil in zato tudi jugoslovansko čutiti ni mogel.

Ali je bilo v tistih letih večje junaštvo podpisati majniško jugoslovansko deklaracijo ali vdanostno izjavo cesarju in stari monarhiji? Ali je v tisti dobi več neslo jugoslovanstvo, ko so se njegovi ideologi morali potikati in skrivati po naših vaseh, da jih niso zalotili nemški hegemoniji in armadi služeči »Slovenci«, kakor nese jugoslovanstvo danes, ko se skušajo nekateri okoristiti z njim na isti način, kakor nekdaj z zvestim službovanjem germanskim poveljnikom?

Slovenska gospodarska akcija

Za kmečko gospodarstvo je bistvo krize v tem, da je kmečki produkt v Sloveniji zgubil ceno in zgubil v marsičem tudi trg. Slednje dokazuje množica raznih življenskih potrebščin, ki jih daje na naš trg južni del naše države, med tem ko naše blago zastaja. Četudi je naše blago kvalitativno boljše, vendar danes, v tem hudem pomanjkanju denarja, marsikateri bolj gleda na veliko kot na dobro.

Koliko mesnih produktov in koliko mlečnih je prišlo iz juga, med tem ko naš kmet čaka na kupca, pri tem pa zgublja pogum in veselje za delo, češ, saj se ne splača. Sedanja kriza je vzela slovenskemu kmetu predvsem veselje za rejo prašičev. Po 50% je nazadoval svinjak marsikje, prav zaradi prepričanja, da se splača rediti le za dom, ne pa za prodajo. Če primerjamo skrb, stroške, delo, nego, ki jo slovenska gospodinja posveča prašičereji, v primeri s svinjerejo na jugu, pa meso in predvsem mast naše in one živali in primerno še ceno, pa razumemo, zakaj slovenski kmet mora opuščati to važno panogo svojega gospodarstva.

Naš kmet že razmišlja, če se mu splača pridelovanje koruze in pšenice ob navalu blaga z juga. Zato išče drugih gospodarskih panog, kjer bi se mu bolje rentiralo njegovo delo. Danes že samo ljudstvo prizna in uvideva, da se mu še najbolj splača mlekarstvo, če ima rednega odjemalca za mleko. Ni manjkalo uvidevnih ljudskih prijateljev, ki so ustanavljali mlekarske zadruge in ustrezali ljudstvu z odjemanjem mleka in mlečnih izdelkov. A lahko trdimo, da je najriskantnejše in najnevarnejše delo prav mlekarstvo. Zato je v zadnjem času toliko mlekarskih zadrug ustavilo poslovanje. Na Dolenjskem gre kar po vrsti. Vzrok temu je, da so take zadruge preveč prepuščene same sebi. Same si morajo oskrbeti drag aparat, same skrbeti za trg in same pokrivati kalo, katerega ni nikjer toliko kakor pri mleku. Avstrija je bila svoje dni hvaležen odjemalec, saj je šlo po 13,000.000 litrov letno čez mejo, danes ne gre nič več, ker se je sama toliko dvignila. Tu bi morala oblast, pa naj bo to banska ali centralna vlada, z vso silo podpirati s strokovnim svetom in tvorno, in sicer vsako tako zadružno podjetje brez izjeme. Navadno se zgodi, da na ustanovljenem delu zadruge začne kak privatnik, ki dobro žanje, ker uporablja drage skušnje zadruge zase in ker izkorišča živinorejce po mili volji. Kjer se briskira tako zadružno delo ali celo od oblastvene strani podpira konkurenca ene zadruge proti drugi, morda celo starejše, tam nastane nepopravljiva škoda za stvar samo. Vesel pojav na tem polju je velikopotezna akcija Mlekarske zadruge v Dolenji vasi. Brezdvomno je riskantna akcija iz Ribniške doline prevažati sveže mleko na Sušak in Reko. In vendar vidimo, da je sedaj poleti ob 9. uri mleko še v kravi, ob ½6. uri zjutraj je isto mleko že skrbno pasterizirano v kavarni na Reki.

Pomisliti je treba, da je iz Dolenje vasi do Sušaka 100 km najtežje ceste menda v vsej državi za tovorni avtomobil. Od 500 m se dvigne avto na 968 m in od tu pade na 0 in isto pot zopet nazaj. Občni zbor te zadruge kaže, da se je prevozilo slovenskega mleka 137.000 litrov na morje, poleg drugih agrarnih produktov v letu 1932; ljudstvo je prejelo eno četrtino milijona dinarjev za blago. Zadruga ima lepo moderno mlekarno v Dolenji vasi, drugo v Pirčah pri hrvaški meji, na Sušaku pa Mlečno pivnico z dvema podružnicama. Akcija še ni rentabilna, saj so same investicije vzele 350.000 Din. Utrla pa se je le pot slov. mleku in raznim živežnim potrebščinam na morje in v Italijo. Res padajo zadrugi v hrbet že druga konkurenčna podjetja iz Slovenije, a ogromne žrtve in napore mora nositi baš dolenjevaška mlekarska zadruga. Mlada zadruga je vredna izdatne podpore, a na vse njene prošnje ni odziva. Še odgovora ni. Sušaški krogi, zlasti slovenski in celo hrvaški, se zanimajo za to korajžno delo, imponira jim slovenska agilnost in požrtvovalnost, dopade jim slovensko blago, zato je značilno, da je zadruga izvolila sušaškega veleposestnika g. Vilharja za častnega člana, a v Sloveniji je zadruga pretrpela veliko nasprotovanja, za podporo pa ne more izreči nikomur zahvale!

Če se ustavi vse to delo ob izčrepanih financah in močeh delujočih oseb, ki to vodijo, komu bo to v korist? Ljudstvu doma in slovenskemu imenu na Sušaku brezdvomno ne! Zadruga vabi v svoj delokrog še novih sil brez ljubosumnosti, saj poleg zadružnega dela vsebuje ta akcija še lepo delo, izvoz kmečkih pridelkov iz Slovenije. Slično je treba podpreti tudi druga mlekarska podjetja, ker v tem je glavna pomoč slovenskemu kmetu.

OPAZOVALEC

Fašizem rešuje brezposelnost

Vsaka stranka, ki je prišla do vlade, rada pripoveduje svetu, ne samo, kaj bo naredila — od obljub pač nihče noče biti sit — ampak zlasti, kaj je že naredila. In čim večje so bile njene besede in obljube pred prevzemom vlade, tem bolj so napihnjene njene »ugotovitve«, ko je na vladi. V demokratičnih državah imajo sicer take ugotovitve natančno tako kratke noge, kakor v slovenskem narodnem pregovoru laž: budno nadzorstvo javnosti skrbi, da ne pridejo predaleč. V fašističnih državah je to seveda precej lažje.

In eno tako uradno dejstvo je poročilo, da se je v Nemčiji zmanjšalo v nekaj tednih število podpiranih brezposelnih kar za pol milijona.

Nekdo je zapisal svoje dni, da je statistika največja laž. To je za toliko res, da se malokatera stvar na svetu tako izrablja, kakor številke, ki so sicer resnične kot take same na sebi, a morejo dati resnično sliko šele v zvezi z drugimi najrazličnejšimi okolnostmi. Tako na primer ni treba niti malo dvomiti, da je resnična zgorajšnja številka o 500.000 brezposelnih, ki se jim podpora ne izplačuje več. Površnega bralca bi tudi res utegnila ta številka zapeljati, da je vseh teh 500.000 brezposelnih dobilo dela.

To pa je ravno napačno. Država je res olajšala svoj proračun za pol milijona brezposelnih podpor, toda teh pol milijona brezposelnih je še vedno v Nemčiji, in če so nekateri dobili morda delo po strankarski protekciji, so ga zato izgubili drugi, ki te protekcije niso imeli. Zvečine pa si je fašistična Nemčija »prihranila« te podpore tako, da jih je preprosto odtegnila brezposelnim komunistom, socialnim demokratom in drugim politično nezanesljivim, to se pravi nefašističnim delavcem in nameščencem.

Tak je torej fašistični prihranek v gospodarstvu: pol milijona ljudi pahne v največjo revščino, samo da lahko igrajo fašistični priganjači, zbrani in izbrani iz družabno najmanj koristnih elementov, parade, sprevode in »odločno in neomahljivo narodno zavednost in navdušenje«.

Madžarski legitimisti

Madžarski legitimisti so začeli zadnje tedne z ostro kampanjo in skušali postaviti vprašanje kralja v središče madžarskega političnega življenja. Toda — kakor piše »Pesti Napló« — so doživeli na vsej črti občuten poraz; načrt, da bi ustvarili enotno legitimistično fronto, jim ni uspel. Ne samo legitimisti enotne stranke, temveč tudi pripadniki krščanske stranke in legitimisti agrarne opozicije so odklonili enotno legitimistično fronto, ki bi naj bila napram vladi opozicionalna. Glasilo ministrskega predsednika »Függetlenség« zelo ostro napada legitimiste glede na njihovo zadnjo akcijo in jim očita, »da ne razumejo narodovih potreb, če mu v najkritičnejšem času ne vedo drugega nuditi kakor prazne debate o vprašanju kralja. Narod se bori z velikimi skrbmi in ne razume, zakaj se visoka gospoda raje ne briga za probleme malega človeka.«

Avstrijski odpor

Maurice Pernot obravnava v daljšem članku v »L'Europe Nouvelle« položaj v Avstriji in pride do naslednjih zaključkov: »Avstrijski odpor, ki je Nemce tako neprijetno presenetil, ni bil noben čudež, temveč prej rezultat akcije, ki so jo vodili nekateri mladi in pogumni domoljubi, pripravljeni na vse žrtve, samo da ohranijo čast in nezavisnost svoje dežele. To pa še ne pomeni izrecnega preloma med Nemčijo in Avstrijo.

Širite in naročajte naš tednik!

MALI ZAPISKI

Prepovedana knjiga.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti knjigo »Cil Avoltoi della Dalmazia«, ki jo je spisal Jefeson Keloti in je izšla v Firenci.

Koroški Slovenci in Dollfuss.

Stališče koroških Slovencev do Dollfussove diktature v Avstriji oblikuje tednik »Koroški Slovenec« takole:

Slovanske manjšine v Avstriji pozdravljajo novo vstajočo državo in njenega novega duha. Prav posebno pa se veselimo novega življenja v državi koroški Slovenci. Oni del avstrijske vlade smo, ki je trpel pod očitki iredente in protidržavnosti skozi celih petnajst let, ko si je nemški avstrijski narod sam najbolj dopadal v tajitvi lastne lastne države in v iredentistični misli priključitve Avstrije k rajhu. Naj naša država danes ne pozabi časov, ko so se naši manjšinski zastopniki edini v Avstriji v deželnih zborih izjavljali proti združitvi države z Nemčijo — in želi za to svojo doslednost zasmeh in protidržavne očitke svojih nemških tovarišev! Naj vlada danes ne pozabi časov, ko so naši manjšinski zastopniki edini odklanjali vmešavanje berlinskih krogov v manjšinske zadeve avstrijske države in zahtevali rešitve manjšinskega vprašanja v avstrijskem in krščanskem smislu!

Slovenska manjšina na Koroškem ostane tudi zanaprej dosledna svoji lojalnosti naproti državi in hoče sodelovati na obnovi katoliške in neodvisne Avstrije. A zato zahteva z vso odločnostjo in s polno upravičenostjo, da izpolni država njene iz taistega katoliškega duha narekovane in od vsega krščanskega sveta odobrene pravice do neoviranega narodnega razvoja. Nemški narod v Avstriji ima nedvomno veliko kulturno poslanstvo napram slovanskemu vzhodu in slovanskim državam - sosedam. A udejstviti ga ima najprej s tem, da v polni meri ustreže upravičenim kulturnim zahtevam svojih narodnih manjšin. Le tedaj zamore Avstrija ostati zvesta in le tako bo uživala naklonjenost slovanskih narodov in simpatije vsega krščanskega sveta, če bo dala tudi narodu, kar je njegovega!

Obsodba liških upornikov.

V kazenski pravdi proti liškim upornikom so bili obsojeni od državnega sodišča za zaščito države v Belgradu:

1.) Jurij Rukavina na smrt, ker je vstopil v društvo »Ustaša«, ki ima sedež v inozemstvu, in ima namen, priti z nezakonitimi sredstvi do oblasti v naši državi in ker je s pomočjo Ivana Štinca položil k spomeniku kralja Petra v Otočcu peklenski stroj, ki pa se ni razletel. Tudi je prevzel večjo količino orožja in streliva, poslanega iz Zadra, ga skrivaj prenašal in razdeljeval med naše ljudi,

2,) Leopold Šuper na 20 let ječe,

3.) Ivan Abramović na 15 let ječe,

4.) Jerko Sudar na dosmrtno ječo,

5.) Anton Šuper na 15 let ječe,

6.) Josip Barić na 12 let ječe,

7.) Josip Vukić na 10 let ječe,

8.) Jure Gazić na 15 let ječe

vsi tudi na trajno zgubo državljanskih pravic.

Razen tega je bil obsojen Dane Babić na 9 mesecev strogega zapora, Josip Šuper in Pavle Barić pa sta bila oproščena.

Merilo.

V »Prager Presse« beremo: v Chemmitzu je rekel saški notranji minister dr. Fritsch: Velikega nanamena totalizacije narodnega socializma ne bomo pustili iz oči, in kar velja za državo, velja tudi za Sasko. Mi smo celo daleč pred državo. Kajti mi sami imamo dvakrat toliko varstvenih ujetnikov, kakor velika Prusija.

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(45. nadaljevanje.)

»O, zakaj so mi prizanašale krogle, če mi je sojeno, da umrem tako bridko smrt!« se je včasih razburjal.[6]

»Ko sem bil še Napoleon«, je rekel nekoč med umivanjem, »sem delal to hitro in veselo. Zdaj pa ali ni vse eno, komu sem podoben. Zdaj je zame to celo težavneje, kakor včasih sestaviti načrt za celo vojno«.[7]

Skoraj nič ni jedel: od vsakega grižljaja mu je bilo slabo, da je bljuval. Bolečine v boku in životu so postale neznosne.

»Glej tu«, je tožil, »ko da bi polzelo rezilo britve in rezalo«.[8]

Vsak večer je moral poročati stražni častnik upravniku, da je videl »generala Bonaparta«. Toda že dva tedna ni mogel poročati, ker se ta ni pokazal iz hiše in celo k oknu ni prišel. Nazadnje je prišel Lowe sam v Longwood, obšel vso hišo, gledal skozi okna, trudeč se, da vidi cesarja, pa ga ni zapazil in je odšel grozeč častniku, da bo z njim pošteno opravil, če ne doseže, da mu pokažejo Bonaparta živega ali mrtvega.

Častnik je nazadnje to dosegel: stoječ za oknom je gledal skozi razmaknjene zavese v notranjščino sobe v času, ko je bolnik sedel v slonilniku. Toda Lowe tudi s tem ni bil zadovoljen in je zahteval, da puste njegovega zaupnika v hišo; če bi tega ne hoteli, bo vdrl s silo vanjo. Težko je reči, kako bi se bilo to končalo, če bi cesar ne bil pristal na to, da sprejme angleškega polkovnega zdravnika Arnotta, o čigar umnosti in plemenitosti je že mnogo slišal.

Arnott mu je svetoval, naj se preseli v novo hišo, ki so jo postavili zanj v Longwoodu, kjer so sobe prostornejše in je tudi več zraka.

»Čemu? Kljub temu umrem,« mu je odgovoril Napoleon tako mirno in gotovo, da Arnott ni imel poguma, ugovarjati mu.[9]

2. aprila, ko je zvedel, da se je pokazala na obzorju repatica, je rekel cesar tiho, kakor zase:

»To pomeni smrt: repatica je naznanila tudi Cezarjevo smrt.«[10]

Mahoma mu je postalo bolje. Lahko je jedel, ne da bi mu bilo slabo. S postelje se je preselil v slonilnik; bral je časnike, poslušal zgodovino Hanibala, Iliado. Ukazal je utrgati cvetico na vrtu in jo dolgo duhal. Vsi so se veselili.

»Torej kaj je, doktor, mar še ni prišel konec?« je rekel cesar veselo, ko je pristopil k njemu Antommarchi; potem se je ozrl po vseh in nadaljeval:

»Da, prijatelji, danes mi je bolje, toda kljub temu vem, da je moj konec blizu. Kadar umrem, se povrnete v Evropo, videli bote sorodnike, prijatelje in bote srečni. Tudi jaz bom videl svoje hrabre na elizejskih poljanah. Kléber, Desaix, Bessières, Duroc, Ney, Murat, Massena, Berthier, — vsi mi pridejo naproti; razgovarjali se bodo z menoj o tem, kaj vse smo skupaj storili, in vnovič bodo blazneli od navdušenosti, od slave. Razgovarjali se bomo o svojih vojnah — s Hanibalom, Scipionom, Cezarjem, Friderikom... In kakšno veselje bo to! Če bi se le tam, v nebesih, ne ustrašili takega zbora vojščakov!« je pristavil smeje.[11]

Vstopil je Arnott. Cesar mu je rekel, da se čuti beštrejšega.

»A vendarle, doktor, delo je storjeno, udarec je prizadejan, umiram,« je nadaljeval po kratkem molku z drugim, svečanim glasom. »Primaknite se, Bertrand, jaz bom govoril, a vi prevajajte gospodu Arnottu na angleški jezik, besedo za besedo.«

Ko je naštel vse prevare, nasilstva, hudodelstva in izdaje Anglije, je končal:

»Ubili ste me, in ko umiram na tej strašni skali, volim sramoto in grozo smrti vladajoči hiši Anglije!«[12]

Zvečer mu je zopet postalo slabeje, onemogel, skoraj omedlel je.

Pred nekaj dnevi je začel pisati oporoko in zdaj je nadaljeval. Pravkar je bil pri močeh, poklical je Montholona in Marchanda, zaklenil se z njima, sedel v postelj, držal v eni roki listnico z listom papirja, z drugo pa je pisal. Ko mu je spet postalo slabo in je bljuval, ga je začel stresati mraz. Marchand je zavil ledenomrzle noge v vroče prte.

»Odpočili bi se, vaše veličanstvo,« je rekel Montholon.

»Ne, sin moj, čutim, da moram hiteti.«[13]

Če je zelo oslabel, je izpil kozarec močnega konstanškega vina, »olja na ogenj«, po Arnottovi besedi, in je pisal naprej.[14]

V oporoki je množica točk, podrobnih in malovažnih. Našteva stotine predmetov, vsot in oseb. Spominja se vseh, ki so mu storili v življenju dobro, in se zahvaljuje ter daruje ne samo živim, ampak tudi mrtvim v otrocih in vnukih; dostavlja vedno nove, ne more končati, boji se, da ne bi na kogarkoli pozabil.

Po strašni noči, v kateri ga je tresla mrzlica in je bledel, ukaže prinesti skrinjice z dragocenostmi, jemlje ven in razklada po postelji zlate tobačnice, bonboniere, medaljone, kameje, ure, redove, križe Častne legije; razbira, kaj naj bo komu za spomin. Doktorju Arnottu — zlato skrinjico. Na grbovnem ščitu, na njegovem zaklopcu izrezuje, med dvakratnim bljuvanjem, z oslabelo roko, nerodno toda skrbno cesarski *N*.

[6] Ibid., II. 58.
[7] Ibid., II. 19.
[8] Masson, Napoléon à Ste Hélène, 471.
[9] Masson, l. c., 455.
[10] Antommarchi, II. 54.
[11] Ibid., II. 61, 63.
[12] Ibid., II. 85.
[13] Masson, l. c., 461.
[14] Ibid., 462.

Potem, ko je vse razbral in zapisal, zloži stvari v skrinjice nazaj, preveže jih z zelenimi in rdečimi svilenimi trakovi, jih zapečati in odda ključe Marchandu.

»Moje telo razparajte in če najdete rak v želodcu, sporočite to sinu, da se varuje,« ponavlja nekajkrat doktorju Antommarchiju. »Pravijo, da je ta bolezen dedna v našem rodu; naj bi se vsaj moj sin rešil pred njo. Obetali ste mi to, doktor, torej ne pozabite!«[15]

Spominja se svojih sopotnikov, kako se bodo vračali v domovino; da ne bi spet stradali med vožnjo, kakor so že stradali takrat, na potu semkaj, sestavlja natančen zapisek vseh živežnih zalog v Longwoodu; celo na ovce v oseku ni pozabil.[16]

»Nisem dober«, je rad rekel, »ne, nisem dober; nikoli nisem bil dober; toda z a n e s l j i v sem, j e s u i s s ûr«.[17]

Mora biti »zanesljiv«, kdor misli na tujo lakoto, ko mu je samemu slabo in bljuje.

Po noči, ko ga je tresel mraz, in bolečina »rezala kakor z britvijo«, narekuje dvoje sanjskih prividov, R ê v e r i e s: za prvega se ne ve nič natančnega, morebiti je samo vročično bledenje, a drugi govori »o najboljšem ustroju narodne garde za obrambo Francije pred tujim napadom«.[18]

»A moji ubogi Kitajci!« se spomni na mah. »Razdelite jim dvajset zlatnikov za spomin: tudi od njih se moram posloviti, kakor gre!«[19]

Želi, da bi ga pokopali na bregovih Sene, »sredi francoskega naroda, ki ga je toliko ljubil«,[20] ali »na Korziki, v ajaški stolnici, poleg prednikov«.

»A če me še mrtvega ne puste odtod, me položite tja, kjer teče ta voda, tako sveža, tako čista!«[21]

Vsak dan so mu prinašali vode iz sosedne doline Geranije, kjer je bil pod tremi vrbami žalujkami hladen in čist studenec. Med boleznijo se mu je ta voda posebno priljubila. Vselej, ko jo je pokusil, je dejal:

»Dobra je, zelo je dobra! C'est bon, c'est bien bon!«[22]

Ko je vpil, naj bo pokopan pri studencu, je tako rekoč daroval materi Zemlji poslednje, kar mu je ostalo — svoj prah.

»Umiram v rimski, apostolski veri, v kateri sem se rodil,« pravi v oporoki.[23]

Je li tako?

Prav v začetku bolezni je prosil strica, kardinala Fescha, naj mu pošlje dva duhovnika, da ne bo »crknil ko pes«.[24] Ta mu je poslal dva stara korziška duhovnika, očeta Vignalija in Buonavito.

21. aprila, ko je bolnik sprevidel, da umira, je poklical očeta Vignalija in mu rekel:

»Veste li, kaj je c h a m b r e a r d e n t e?[25]

»Vem, vaše veličanstvo.«

»Ali ste jo kedaj odslužili?«

»Nisem, vladar.«

»Odslužite jo zame. Ko bom umrl, napravite oltar v sosedni sobi, nanj postavite daritveni kelih in molili bote molitve za umirajoče. Rodil sem se v katoliški veri in želim, spolniti vse njene obrede in sprejeti obhajilo.«

V tem trenutku se je nasmehnil doktor Antommarchi, ki je stal ob bolnikovem vznožju.

»Gospod, vaših neumnosti sem sit!« je vzkliknil cesar. »Oprostim lahko vašo lahkomišljenost in slabo obnašanje, toda brezsrčnosti nikoli. Idite ven!«

Antommarchi je odšel.

»Kadar umrem«, je nadaljeval Napoleon in se obrnil k duhovniku, »me položite v chambre ardente in molite neprestano do mojega pogreba.«

Po kratkem molku je začel govoriti o rojstni vasi o. Vignalija, o hišici, ki si jo hoče tam postaviti, in o prijetnem življenju, ki ga čaka v njej.[26]

O. Vignali je pokleknil, poljubil s postelje visečo bolnikovo roko in odšel iz sobe molče, z očmi polnimi od solz; morebiti je sprevidel, da ni potreba govoriti o nebesnih stvareh tistemu, ki tako dobro govori o zemeljskih.

Dva tedna sta minula — dva tedna smrtnih muk. Kakor da je pozabil cesar na o. Vignalija, a če se ga je spominjal, tedaj je še vedno odlašal.

Nazadnje je 2. maja poslal ponj, toda ukazal mu je, naj pride v »meščanski obleki«, »e n c o s t u m e b o u r g e o i s« in naj »nikomur ne pokaže tistega, kar prinese«, to je keliha s hostijo. Ta ukaz je nekaterikrat ponovil.[27]

»Videti je, da je Napoleon želel sprejeti sv. obhajilo, pa se je sramoval to priznati, ker je vedel, da bodo mnogi šteli to za slabost, in ker je to sam štel za nekaj takega,« se spominja lord Holland po Montholonovem poročilu.[28]

Duhovnik je šel k umirajočemu in ostal sam z njim. Marchand, ki je stal pri vratih sosedne sobe, ni pustil nikogar blizu. Čez pol ure je prišel o. Vignali ven in razglasil v preproščini svojega srca proti cesarjevi volji, da ga je spovedal in dejal v sveto olje, da ga pa ni mogel obhajati »zaradi stanja njegovega želodca«.[29]

Po svetotajstvu se ni nič spremenilo na umirajočem: bil je prav tako »preprost in dober do vseh«, pozabljal je nase zaradi drugih, toda na nič nebeškega ni mislil, — mislil je zgolj na posvetno, samo zemljo je ljubil do konca.

[15] Antommarchi, II. 96, 97, 103.
[16] Masson, l. c., 462.
[17] Holland, 198.
[18] Masson, l. c., 473.
[19] Antommarchi, II. 105.
[20] Mémor., IV. 640.
[21] Antommarchi, II. 1000.
[22] Masson, l. c., 476.
[23] Mémor., IV. 640.
[24] Masson, l. c., 434.
[25] »Goreča kapelica«.
[26] Masson, l. c., 478. — Antommarchi, II. 87.
[27] Masson, l. c., 479.
[28] Holland, 234.
[29] Masson, l. c., 479.

Urednik in izdajatelj Drago Kornhauser v Ljubljani.